

ESGLAONS OBLIDATS EN EL PERIODISME GRÀFIC I VISUAL

JAUME GUILLAMET

Aquesta comunicació pretén recordar la importància del cinema per a l'evolució del periodisme gràfic i visual, però també d'uns altres gèneres que avui hi són menys presents, com ara la il·lustració, el dibuix d'humor i el dibuix informatiu.

En ocasió del Centenari del Cinematògraf, potser és oportú fer notar el caràcter informatiu de les primeres pel·lícules dels germans Lumière a París. Els títols dels deu primers i brevíssims films projectats el dia 28 de desembre de 1895 deixen ben clara aquesta vocació també periodística que el cinema no dimitirà del tot fins i tot després de l'èxit de la televisió: *La sortida dels obrers de la fàbrica Lumière, Baralla de nens, El fossar de les Tulleries, L'arribada d'un tren a l'estació de La Ciotat, El regiment, El ferrer, Partida de cartes, Males herbes, La demolició d'un mur, El mar*, etcètera.

El cinema s'estrenà amb aquests brevíssims documentals, i el documental serà una de les primeres modalitats, i de més èxit, del cinematògraf. El periodisme cinematogràfic és l'antecedent més directe i més complet del periodisme audiovisual. Més tard, la televisió, durant bastants anys, va treballar amb tècniques i suports cinematogràfics per als seus informatius i documentals.

Sense anar més lluny, el telespectador espanyol dels anys seixanta podia trobar una gran familiaritat entre el *No-Do* dels diumenges a la tarda i els *Telediarios* de cada migdia o cada vespre.

Tot i que desapareguts, perquè són innecessaris, els noticiaris cinematogràfics, és obligat reconèixer la importància que van tenir durant gairebé mig segle i demanar-ne la consideració com a gènere amb entitat pròpia dins de la història del periodisme.

Igualment, sembla obligat interrogar-se sobre el lloc que en la història i el present del periodisme cal atorgar al gènere documental: una de les seves modalitats encara avui més populars, el documental geogràfic i científic, no és una forma genuïna de periodisme?

Podrien fer-se unes consideracions semblants a propòsit d'unes altres modalitats de la comunicació gràfica i visual que, ja abans del cinema, van tenir una relació estreta amb el periodisme i que, després, tot i haver estat superades tècnicament i estilísticament, continuen, com el mateix cinema, fent aportacions significatives al periodisme imprès i audiovisual.

Potser no s'hauria d'oblidar que les primeres informacions impreses i difoses massivament sobre paper van ser imatges —les estampes gravades sobre fusta i sobre metall del segle xv— i que la posada a punt de la impremta va ser estimulada per la composició dels petits textos (els peus) que les acompanyaven.

La necessitat de visualitzar la realitat que es manifestà, molt aviat, en la premsa dels segles XVIII i XIX es resolgué amb la recuperació del vell gravat de fusta i amb la tècnica més depurada de la litografia, de manera que la premsa il·lustrada neix, creix i adquireix categoria de gènere molt abans de la introducció periodística de la fotografia.

Les simples il·lustracions que representaven paisatges o escenes de costums i els primers acudits polítics dels periòdics del Vuit-cents són l'esglaió perdut que enllaça les pintures rupestres, els capitells gòtics i les estampes de la literatura de cordill amb el fotoperiodisme d'aquest segle i el futur periodisme audiovisual.

La força del primer periodisme gràfic, les «il·lustracions» que omplen el segle XIX com un veritable gènere de revistes amb imatges, arribarà a negar les mateixes possibilitats de la fotografia, que inicia el seu desenvolupament com a gènere periodístic davant l'escepticisme miop dels seus editors.

El gran èxit de la premsa d'humor catalana de finals del XIX, de *La Campana de Gràcia* i *L'Esquella de la Torratxa*, de *La Flaca* i *La Madeja Política*, és degut també a la seva condició de revistes il·lustrades, no sols perquè són republicanes i utilitzen el llenguatge i la llengua del poble. El llenguatge més popular i més universal era, sí, el de la il·lustració informativa i humorística.

Qui serien, des d'aquest punt de vista, els primers grans periodistes gràfics catalans sinó Tomàs Padró i Josep Lluís Pellicer, que dibuixaven cada setmana la realitat i l'actualitat? Les seves litografies de colors dels esdeveniments del Sexenni Revolucionari no tenien per al públic de l'època una força comparable a les transmissions televisives d'avui?

Fins a l'eclosió del fotoperiodisme, ja en els anys trenta, el batec gràfic viu i directe, majoritàriament irònic, continua a càrrec dels dibuixants en la premsa setmanal i, també, en els diaris. I encara avui. Fa poques setmanes, aquest mateix hivern, ens hem preguntat si el desaparegut Jaume Perich no era sinó un periodista, un columnista gràfic, i la resposta ha hagut de ser

inevitablement positiva. Perich ha estat un dels grans cronistes d'aquest segle.

Caldria incorporar a l'àmbit de la història del periodisme l'estudi del cinema com a mitjà informatiu. A l'obra dels pioners catalans i espanyols trobem nombroses aportacions en aquesta línia. L'obra de Laya Films, durant els anys trenta, ja és la culminació d'una tradició diversa.

En els seus orígens és potser on la cinematografia com a escriptura en moviment —rellegint l'etimologia del mot, degut als Lumière— té més punts de contacte amb el periodisme. L'emergència del gènere de ficció gràcies al cinema sonor, però, no deixa de banda el cinema periodístic fins a l'arribada de la televisió. Aquestes relacions no han estat encara prou considerades des de l'àmbit del periodisme, i això resta un punt de vista important als nostres treballs.

Aquestes relacions, amb tot, no han acabat. Si fa un moment posava l'exemple de Perich com a mostra actual de dibuix periodístic, un exemple recent de cinema periodístic podria ser *Baraka*, de Ron Fricke, un exemple atípic i enlluernador, per no quedar-me en els reportatges més convencionals de National Geographic o no endinsar-me en els matisos del documental televisiu.